

УДК 336.77:330.131.7

Індус К.П.
кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів,
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Іванюк С.І.
магістр
Ужгородського національного університету

Пожо О.П.
магістр
Ужгородського національного університету

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

ECONOMICAL ESSENCE AND NATURE OF FINANCIAL CAPACITY

АНОТАЦІЯ

У статті узагальнено науково-теоретичні підходи до розуміння сутності фінансового потенціалу країни та її регіонів. У процесі дослідження з метою узагальнення та систематизації визначення поняття фінансового потенціалу обґрунтовано доцільність його групування за приналежністю, зокрема до макрорівня, тобто на рівні країни, до мезорівня – для регіонів, до мікрорівня – для підприємств. Наголошено на необхідності покращення фінансової діяльності економічних суб'єктів різних сфер і видів діяльності для усіх форм власності. Окреслено важливу роль регіональних органів влади, які в змозі забезпечити результативне координування діяльності підприємств на власній території, створивши для цього необхідні передумови.

Ключові слова: фінансовий потенціал, суб'єкти господарювання, регіональні органи влади, господарська діяльність, управління фінансовими ресурсами, зовнішні фінансові ресурси.

АННОТАЦИЯ

В статье обобщены научно-теоретические подходы к пониманию сущности финансового потенциала страны и ее регионов. В ходе исследования с целью обобщения и систематизации определения понятия финансового потенциала обоснована целесообразность его группировки по принадлежности, в частности к макроуровню, то есть на уровне страны, к мезоуровню – для регионов, к микроуровню – для предприятий. Отмечена необходимость улучшения финансовой деятельности экономических субъектов различных сфер и видов деятельности для всех форм собственности. Определена важная роль региональных органов власти, которые в состоянии обеспечить результативное координирование деятельности предприятий на собственной территории, создав для этого необходимые предпосылки.

Ключевые слова: финансовый потенциал, предприятия, региональные органы власти, хозяйственная деятельность, управление финансовыми ресурсами, внешние финансовые ресурсы.

ANNOTATION

Scientific theoretical approaches to the understanding of the essence of financial capacity of the country and its regions are generalized in the article. In the process of research with the aim of generalization and systematization of determination of concept of financial potential expediency of its grouping is discussed with belonging in particular to the macrolevel that is at the level of country, on the mesolevel for regions, on the microlevel for enterprises. The necessity of improvement of financial activity of economical subjects in different spheres and types of activity for all pattern of ownership is highlighted. Outlined the important role of regional government is able to provide the effective coordinating of activity of enterprises on own territory creating for this purpose necessary preconditions.

Keywords: financial capacity, economical subjects, regional authorities, economic activity, financial management, external financial resources.

Постановка проблеми. Сучасний стан та динаміка розвитку світової економіки зазнає суттєвих змін та інтеграційних процесів. Внаслідок диспропорцій і суперечностей у процесах формування, розподілу та перерозподілу ресурсів між державами та їх агентами при слабкості механізмів контролю за ефективністю їх використання поглибилася світова фінансова криза.

Україна та її регіони все активніше включаються у відзначені процеси. Становлення ринкової інфраструктури в Україні істотно змінює економічне, правове та інформаційне середовище функціонування підприємств, характер їх фінансової діяльності. В цьому контексті для транзитної економіки України важливими завданнями на перспективу є досягнення довгого стратегічного економічного росту за рахунок фінансових ресурсів, що належать державі (регіонам), розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, що найбільшою мірою забезпечуються місцевими ресурсами і використання яких надає конкурентні переваги та формує конкурентоспроможність регіонів та країни загалом.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних підходів до розуміння сутності фінансового потенціалу країни та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З трактуванням терміна «потенціал» не виникає складностей. За своїм походженням (від лат. “potential”) він означає сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі тощо [1]. Стосовно певного об'єкта потенціал може означати наявність у будь-кого можливостей та здібностей у певних сферах діяльності, за реалізації яких збільшується ефективність даного об'єкта (підприємства, регіону, суспільства, країни). Можна погодитися з думкою про те, що потенціал об'єднує в собі одночасно три рівня відносин: відбиває минуле, характеризує теперішнє та орієнтується на майбутнє [2].

Зазвичай у загальному контексті поняття «потенціал» пов'язують із поняттям сили або міцності. Традиційно цей термін використо-

ується для характеристики засобів, запасів і джерел, які можуть бути використані для вирішення певного завдання або досягнення певної цілі, а також для можливостей окремої особи, суспільства, держави. В економічному контексті потенціал характеризує сукупність його спроможностей. З одного боку, як потенціал звичайно розглядають набір факторів, що характеризують спроможність, її джерела, фінанси, запаси, ресурси, ряд інших резервів, які можна задіяти в господарській діяльності. З іншого боку, потенціал підприємства визначається якістю та кількістю ресурсів, кваліфікацією персоналу, інноваційними, інформаційними й фінансовими спроможностями.

В економічних дослідженнях та працях В. Боронос [3], М. Скрипниченко [4], С. Шумської [5] та інших видатних вітчизняних вчених висвітлюються різні тлумачення як економічної сутності цього терміна, так і його функцій в управлінні економічними процесами, що значно ускладнює дослідження та може призводити до помилкових рішень. Крім цього, залежно від мети дослідження використовуються такі його різновиди, як потенціал виробничий, потенціал кадровий, потенціал фінансовий, економічний потенціал.

На окрему увагу заслуговують роботи В. Боронос, яка виділяє на основі системного підходу основні властивості фінансового потенціалу регіону як системи. Так, автор стверджує, що у вузькому трактуванні фінансовий потенціал зводиться до визначення «фінансового потенціалу території», тобто сукупності фінансових потенціалів підприємств, що розташовані на території [6].

Колектив авторів у складі М. Коваленко, Т. Мацієвича, Г. Полевика, Н. Радванської [7] дослідили фінанси регіону як «сферу взаємовідносин щодо обігу фінансових ресурсів, де здійснюються їх мобілізація, розподіл та організація раціонального використання». Успішну реалізацію фінансового потенціалу автори пов'язали з такими напрямками державного регулювання, як «створення нормативно-законодавчої бази, податкової, тарифної та цінової політики, забезпечення приватизаційних процесів, створення ринкових умов конкуренції та залучення інвестицій».

На думку В. Россохи, потенціал за структурою складається з таких трьох компонентів, як соціальний, виробничий і природний [8, с. 37]. Соціальна складова визначається сукупністю трудових ресурсів, здатністю управлінського апарату, колективів та їх господарських підрозділів ефективно використовувати наявні ресурси. Виробнича складова потенціалу – це залучені у виробництво матеріально-технічні та нематеріальні ресурси. Природну складову зумовлюють наявні земельні ресурси виробництва і кліматичні умови, сприятливі для ведення сільськогосподарського виробництва [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на багатогранність наукових підходів до розуміння сутності фінансового потенціалу, окремих досліджень потребують питання розгляду відзначеного поняття через призму макро-, мезо- і мікрорівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукові підходи до розуміння економічної сутності фінансового потенціалу відзначаються багатогранністю понять. З огляду на зазначене усю сукупність теоретичних визначень з метою узагальнення та систематизації доцільно згрупувати за їх приналежністю до макрорівнів, тобто визначення поняття фінансового потенціалу на рівні країни, до мезорівня – для регіонів, до мікрорівня – для підприємств.

Розглянемо термін фінансового потенціалу на макрорівні. Фінанси значно впливають на фінансовий стан держави, оскільки вони є підґрунтям її фінансової системи. З цією метою потрібно покращити фінансову діяльність економічних суб'єктів усіх сфер діяльності для усіх форм власності. Слабкість управління фінансовими ресурсами виявилася в наростанні зовнішньої заборгованості національних економік і посиленні їх залежності від міжнародних фінансових інститутів. Водночас фінансові міжнародні організації виявилися нездатними забезпечувати стабільність фінансової ситуації у світовому економічному просторі.

Загалом фінанси є об'єктивною економічною категорією, яка існує завдяки наявності держави та товарно-грошових відносин, тобто системою економічних (грошових) відносин, які виникають в ході таких процесів, як відтворення, розподіл (перерозподіл) і використання валового внутрішнього продукту та національного доходу, і пов'язуються з процесами формування та використання грошових доходів, фондів фінансових ресурсів (централізованих та децентралізованих). Вони є вартісною економічною категорією, важливим важелем соціально-економічного розвитку країни поряд з іншими економічними категоріями (гроші, ціна, собівартість, прибуток, кредит).

Як система економічних (грошових) відносин фінанси охоплюють державні фінанси, місцеві фінанси, фінанси підприємств, організацій і установ, фінанси фізичних осіб-підприємців. Використання фінансів становить особливу сферу економічної діяльності держави і суб'єктів господарювання.

Фінанси підприємств відіграють важливу роль в економіці країни, забезпечуючи збалансованість матеріальних та грошових фондів, які призначені для споживання та нагромадження. Стабільність грошового обігу, зокрема стабільність національної валюти, та стан розрахунково-платіжної дисципліни значною мірою залежать від забезпечення цієї збалансованості.

Фінанси беруть участь у вартісному розподілі створюваного валового внутрішнього про-

дукту, забезпечують формування та використання доходів і грошових фондів, що пов'язує їх безпосередньо з рядом інших економічних категорій та інструментів господарського механізму, таких як комерційні розрахунки, ціна, кредит. Через це фінанси підприємств є важливим інструментом стимулювання економіки країни, контролю її стану і управління нею.

Фінанси є чи не найсуттєвішим складником системи управління економікою. Без фінансів неможливо забезпечити індивідуальний оборот виробничих фондів на розширеній основі, стимулювання інвестиційної діяльності, запровадження науково-технічних досягнень, регулювання структурної перебудови економіки.

З огляду на принципи формування ринкової економіки, зокрема продуктивне й ефективне функціонування праці та капіталу, гуманізацію соціальних відносин, регіональна влада якнайкраще може координувати діяльність підприємств на власній території щодо дотримання цих ринкових принципів. Важливо лише створити для цього необхідні передумови.

Фінанси є неодмінним атрибутом організації підприємницької діяльності, управління регіоном, державною і зовнішньоекономічною діяльністю усіх суб'єктів ринку. Управляти системою будь-якого рівня організації, зокрема регіоном, – це управляти насамперед фінансовими потоками. Необхідність фінансів зумовлена потребами товарного виробництва і закону товарообміну та відповідає національним інтересам держави, інтересам регіону, підприємств і населення. Фінанси регіону є складовою частиною фінансів держави. Базою формування фінансового потенціалу є доходи і прибутки підприємств та населення, що розміщені і проживають у регіоні.

Динамічний розвиток національної економіки України можливий за рахунок раціонального використання фінансового потенціалу. Його можна досягти, дотримуючись оптимальних пропорцій та збалансовуючи розвиток усіх його складових за рядом параметрів зростання економіки, таких як високі і сталі темпи, розміри абсолютних приростів, структурні зрушення обсягів виробництва певних видів продукції та забезпечення їх якості.

Враховуючи такі умови, домінуючими факторами досягнення ефективності розвитку регіонів слід вважати високий рівень реалізації власного фінансового потенціалу, уміння залучати зовнішні фінансові ресурси та спрямовувати їх у високоприбуткові сфери економічної діяльності, оптимізацію структури фінансового потенціалу регіону за джерелами формування та напрямками використання.

Однією з важливих передумов фінансової і ринкової трансформації в Україні є фінансова самодостатність регіонів в особі підприємств та органів місцевого самоврядування. При цьому фінансова сторона економічної самодостатності регіону є визначальною, оскільки від фінан-

сових можливостей залежать в кінцевому підсумку їх реальні владні функції.

Теоретичні засади формування фінансових ресурсів, що знаходяться або можуть знаходитися в розпорядженні регіональних органів влади та використовуватися ними, або можуть використовуватися для виконання завдань, спрямованих на забезпечення його соціально-економічного розвитку, групуються на загальній методології фінансів. Ефективне управління регіоном означає створення ефективного його фінансового потенціалу. Дослідження питань економічного розвитку регіону є перспективними й нині, що потребує додаткового розгляду змістовних характеристик поняття управління фінансовим потенціалом з урахуванням сучасних умов і тенденцій.

Теоретичні засади формування регіональних фінансів групуються на загальній методології фінансів щодо створення регіональної валової доданої вартості і формування на її основі бюджетних доходів місцевої влади, держави, підприємств і населення регіону.

Кожен елемент продуктивних сил є товаром і має вартість на ринку, перетворюючись у процесі обміну на гроші: $Q = \Gamma / \text{ц}$. Товар і гроші перебувають в постійному обороті. Власники продають свій товар, споживачі платять за нього гроші. У процесі обороту залучені праця, засоби виробництва, матеріально-сировинні ресурси, готова продукція, послуги та еквівалент їхньої вартості – гроші (рис. 1).

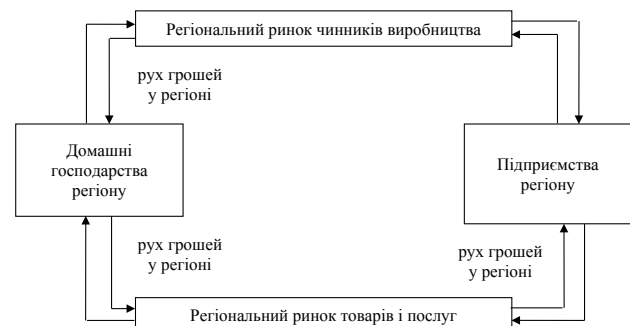

Рис. 1. Оборот товарів і грошей в регіоні країни

Від швидкості обороту елементів продуктивних сил залежить обсяг валового випуску продукції [7]:

$$Q = F(O_0, \dot{O}_0, V). \quad (1)$$

Чим більшим є залучений оборот капіталу O_0 , чим більшою є оборотність V , тим більшим є валовий випуск регіонального продукту.

Швидкість обороту залежить від організації механізму оборотності товарів і грошей, економічної та грошової політики держави, податкової системи, монетарної системи, які сукупно утворюють систему фінансів.

З перших років незалежності Україна визначила власний шлях суспільного розвитку на засадах демократизації, роздержавлення приватної власності та її приватизації, побудови ринкової економіки і створення на цих засадах

громадянського суспільства. Для перебудови фінансових відносин було прийнято досвід розвинених європейських країн в напрямках децентралізації функцій держави щодо акумуляції, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між територіальними утвореннями. За основу було прийнято сучасні теорії місцевого самоврядування та бюджетного федералізму, які докорінно змінили наявні у вітчизняній економіці погляди на роль і функції фінансів у забезпеченні ефективного соціально-економічного розвитку не тільки держави, але й територій, що входять до її складу. Відповідно, з'явилися і нові дефініції фінансового потенціалу, в яких автори намагалися визначити сутність фінансового потенціалу через економічні відносини, що виникають між суб'єктами економіки у процесі формування і використання грошових ресурсів, фондів валового внутрішнього продукту, національного доходу, виділяючи при цьому фінанси державні, територіальні, регіональні, місцеві, публічні, приватні тощо. Однак такий підхід можна вважати лише першим кроком у визначенні економічної сутності фінансового потенціалу за територіальною ознакою. Оскільки характер економічних відносин залежить не тільки від територіально-просторового устрою держави, але й від нормативно-правової бази, яка регламентує такі процеси в державі.

Проте найменш досліджуваними сьогодні залишаються питання, пов'язані із визначенням функцій кожного з різновидів досліджуваних потенціалів у забезпеченні розвитку економічної системи загалом та взаємозв'язків між ними зокрема. Зокрема, в економічній енциклопедії потенціал визначається як наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура, а ресурси трактуються як [10, с. 208] основні елементи виробничого потенціалу системи, які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку. Розглядаються також такі напрями розподілу ресурсів, як природні, технічні, технологічні, фінансові, кадрові, просторові.

Потенціал кожного регіону є його здатністю до забезпечення очікуваного результату чи вирішення поставлених завдань, при цьому до уваги береться наявна система внутрішніх, зовнішніх обмежень з врахуванням до його здатності розвиватися.

Економічна література описує ряд підходів, які дають змогу визначити структуру потенціалу регіонів. Основна частина дослідників торкається ресурсної структури потенціалу, але враховує різну кількість складових.

Згідно з ресурсною концепцією фінансовий потенціал регіону є системою ресурсів, які взаємодіють між собою та визначають досягнуті результати. За цією концепцією потенціал за структурою найчастіше складається з таких основних елементів [11], як технічні ресурси (виробничі потужності та їх особливості, матері-

али, обладнання); технологічні ресурси (сукупність технологій, використані конкурентоспроможні ідеї, науково-технічні розробки); кадрові ресурси (працівники за кваліфікацією, у демографічному розрізі, за знаннями і прагненням їх удосконалити, як інтелектуальний капітал); інформаційні ресурси (якість і кількість інформації, канали її поширення тощо); фінансові ресурси (власний та позиковий капітал, його наявність і достатність, наявність ліній кредитування, ліквідність, стан активів); просторові ресурси; організаційні ресурси.

Економічна сутність фінансового потенціалу та джерел, які його створюють, на нашу думку, полягає в таких поняттях, як економічний потенціал, податковий потенціал, ресурси, ресурси бюджетні, ресурси фінансові.

На макрорівні необхідно, на наш погляд, розглядати економічний та фінансовий потенціал. Під економічним потенціалом пропонуємо розглядати сукупність наявних та придатних для мобілізації основних джерел, засобів країни, елементів цілісної економічної системи, що використовуються або можуть бути використаними для економічного зростання і соціального економічного процесу; систему відносин між людьми у взаємодії з розвитком продуктивних сил та базисними елементами господарського механізму, що виступають основними джерелами розвитку економічної системи.

Висновки. Таким чином, фінансовий потенціал є сукупністю фінансових ресурсів, які наявні, можна мобілізувати в усіх сферах та ланках фінансової системи, утворені внутрішніми та зовнішніми джерелами, запасами і нагромадження, в певний період визначають фінансові можливості як окремих економічних суб'єктів, так і країни загалом. При цьому фінансовий потенціал регіону зумовлюється обсягом усіх фінансових ресурсів, що знаходяться або можуть знаходитись в розпорядженні регіональних органів влади та використовуються ними або можуть використовуватися для виконання завдань, спрямованих на забезпечення його соціально-економічного розвитку.

Узагальнення підходів до розуміння сутності фінансового потенціалу країни є основоположною складовою економічного потенціалу, оскільки виступає забезпечувальною системою для розвитку усіх інших його компонентів. З концептуальної точки зору досліджуване поняття є комплексним та багатоаспектним, оскільки враховує як реальні, потенційно доступні фінансові ресурси, так і можливості економічної системи щодо їх акумуляції, трансформації у продуктивних капітал, абсорбції та використання для забезпечення сталого розвитку території. Таке комплексне врахування у складі фінансового потенціалу низки елементів створює основу для застосування теоретичних розробок на практиці під час здійснення процесу управління ним.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Словник бюджетної термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/50/53392-0.html>.
2. Герасимчук З. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / З. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 528 с.
3. Боронос В. Дослідження сутності фінансового потенціалу території / В. Боронос // Экономика и управление. – 2012. – № 4. – С. 82–87.
4. Потенціал ендегенного зростання економіки України : [монографія] / [М. Скрипниченко, Т. Приходько, В. Сіденко]; за ред. М. Скрипниченко. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2010. – 435 с.
5. Шумська С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–65.
6. Боронос В. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону / В. Боронос, І. Карпенко // Схід. – 2011. – № 1(108). – С. 32–36.
7. Фінанси регіону : [навч. посіб.] / [М. Коваленко, Т. Мацієвич, Г. Полевик, Н. Радванська]; за ред. М. Коваленка. – Херсон : Херсон. нац. техн. ун-т, 2010. – 311 с.
8. Россоха В. Методологічні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК / В. Россоха // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 36–42.
9. Мендрул О. Управління вартістю підприємства : [монографія] / О. Мендрул. – К. : КНЕУ, 2002. – 272 с.
10. Економічна енциклопедія : у 3 т. – К. : Вид. центр «Академія», 2002– . – Т. 3 / відп. ред. С. Мочерний та ін. – 2002. – 952 с.
11. Потенціал і розвиток підприємства : [навч. посібн.] / [Б. Бачевський, І. Заблодська, О. Решетняк]. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 400 с.